

■ Рупліўцы спадчыны

ПАМЯЦЬ БЯЛЫНІЧ

Ці пацвердзіцца існаванне і захаванне старых каталіцкіх могілак, залежыць ад археалагічнай экспертызы

У мінулую пятніцу ў Бялынічах распачаліся археалагічныя раскопкі на месцы верагоднага будаўніцтва крэмы. Яны прадоўжацца 10 дзён і менавіта ад іх выніку залежыць, быць тут старым каталіцкім могілкам ці новай крэме...

Раскопкі вырашана было правесці пасля таго, як некаторыя бялынічане, даведаўшыся пра пачатак будаўніцтва новай крэмы, прыгадалі, што на гэтым самым месцы калісьці знаходзіліся каталіцкія могілкі. Пра гэта сведчыць, напрыклад, стары надмагільны камень, які знаходзіцца на тэрыторыі: на ім па-польску напісана, што тут пахавана нейкая Адэля з дваімі дзецьмі, і пазначана дата пахавання — 1853 год. Таксама і мясцовыя жыхары прыгадваюць, што тут былі капліца і скляпы, а самі могілкі ў народзе называліся каталіцкімі, або «польскімі».

Можна сказаць, што «справа могілак» цягнуцца ўжо больш за стагоддзе. У 1907 годзе яны былі закрыты (магчыма, з-за перапоўненасці), пару дзесяцігоддзяў не эксплуатаваліся. А ў пасляваенны час іх тэрыторыю цалкам зраўнавалі: надмагільныя камяні, верагодна, проста ссунулі экскаватарамі. На месцы могілак узвялі гаспадарчыя пабудовы, гаражы — яны, дарэчы, знаходзіліся тут да апошняга часу.

Супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Аляксандр ВАШАНАЎ, які цяпер працуе на раскопках, адзначае, што капаць яны пачалі толькі нядаўна, але ўжо атрымалі некаторыя вынікі:

— Мы адшукалі каля сямі пахаванняў: відаць сляды магільных ям, косці. Храналагічна пакуль цяжка

вызначыць, да якога часу яны адносяцца. Знойдзены шклянны гузік з выявай якара — не выключана, што гэта канец XVIII стагоддзя. Да таго ж мы зрабілі фотаздымак аднаго

Карты, на якіх адзначаны старыя каталіцкія могілкі.

склепа, які добра відаць. Мясцовыя жыхары сведчаць, што раней такіх скляпоў тут было некалькі шэрагаў. І той надмагільны камень, які дайшоў да нашага часу, наўрад ці быў адзіным. Мажліва, калі тэрыторыя

раўнавалася, камяні проста ссоўвалі ў скляпы і засыпалі. Калі ўдасца іх адшукаць, гэта дасць нам дадатковую інфармацыю.

Акрамя артэфактаў, гісторыкі маюць яшчэ і тапаграфічныя карты 2-й паловы XIX і пачатку XX стагоддзяў, на якіх адзначаны гэтыя могілкі.

Начальнік аддзела ідэалагічнай працы, культуры і па справах моладзі Бялыніцкага райвыканкома Ірына ФУРСАВА адзначыла:

— Згодна з заканадаўствам, канчатковае рашэнне пра далейшы лёс гэтага месца будзе прымаць раённы Савет дэпутатаў. Усё будзе залежаць ад вынікаў археалагічных раскопак. Днямі мы сустраліся для грамадскага абмеркавання з жыхарамі раёна — сабраліся на скрыжаванні, акурат блізу месца будаўніцтва. Я ўпэўнілася, што сітуацыя спакійная, жыхары не супраць, каб знойдзены астанкі былі перапахаваны на тых могілках, якія дзейнічаюць цяпер. Дарэчы, магільны камень знаходзіцца па-за зонай меркаванага будаўніцтва. Таму ён у любым выпадку застаецца на ранейшым месцы, а тэрыторыя вакол яго будзе добраўпарадкаваная.

Тыя ж, хто выступае за тое, каб могілкі захаваліся, заўважаюць, што ў Бялынічах, якія маюць досыць цікавую гісторыю, сведчанняў сёвай даўніны, на жаль, і так амаль няма. Напрыклад, былы кармеліцкі манастыр другой паловы XVIII стагоддзя быў узарваны і разабраны ў 1970-я гады. На сённяшні дзень ёсць толькі пару будынкаў канца XIX — пачатку XX стагоддзяў, аднак і яны не маюць статусу гісторыка-культурных каштоўнасцяў. Таму так важ-

на ўратаваць хаця б гэтыя старыя могілкі. **Магістр гістарычных навук, настаўнік адной з мясцовых школ Яўген ДУДКІН**, адзначае:

— Чаму настолькі важная для мяне як гісторыка і верніка гэтая справа захавання годнасці каталіцкіх пахаванняў?.. За савецкім часам, палітыкай ваяўнічага камунізму вынішчалася хрысціянская вера — фундамент беларускай дзяржаўнасці, светлагляда нашага народа апошняга тысячагоддзя, з якім звязаны яго дасягненні. Да таго ж Бялыніччына — гэта Дняпроўскае Палессе: жыццё тут ідзе спакойна, забыты яго героі, пра якіх хадзілі легенды і паданні па ўсіх беларускіх землях. Чаго толькі варта абраз Маці Божай Бялыніцкай, які ўпершыню ў Рэчы Паспалітай быў каранаваны папскімі каронамі — раней, чым вядомы абраз у Чэнстахове. Сюды прыходзілі тысячы пілігрымаў з межаў былога Вялікага Княства — як каталікі, так і праваслаўныя... Таму і сёння важна на прыкладзе беларускай гісторыі і гэтых могілак паказаць узрослую міжканфесійную талерантнасць і павагу, захаваць месца сустрэчы і ўзбагачэння хрысціянскіх канфесій.

Да таго моманту, калі канчаткова будзе вырашана лёс «спрэчнай тэрыторыі», засталася зусім няшмат часу. Усе кропкі над «і» расставяць вынікі археалагічных даследаван-

Рэшткі склепа — колішняга шляхецкага пахавання.

няў. А мяне як журналіста здзіўляе толькі адзін факт: чаму пра нашы каштоўнасці, пра занябаныя месцы памяці мы часта ўзгадваем толькі тады, калі ўжо, мажліва, позна, калі знаходзіцца ўласнік, які па-свойму жадае распарадзіцца новай маёмасцю? Чаму так мала звяртаем увагу на закінутыя, непатрэбныя зусім нікому аб'екты, якія, аднак, захавалі дух ранейшых часоў?.. Калі на месцы старых могілак былі гаспадарчыя пабудовы і гаражы, нікога яны быццам не хвалілі. І калі б яны папросту зарасталі бур'яном, ці сталі б мы іх так актыўна ратаваць?..

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ,
nina@vziazda.by

■ Калекцыя

У ПАЧАТКУ БЫЛО СЛОВА...

Біблейскі радок стаў назвай выставы Гродзенскага дзяржаўнага музея гісторыі рэлігіі, што прысвечана ўвасабленню Новага Запавету ў абразях, скульптуры, кніжнай гравюры, літургічным адзенні.

Выставу пабудавалі згодна з тэкстам Новага Запавету: мастацкія творы ў храналагічным парадку паказваюць падзеі ад Дабравешчання да Апакаліпсісу. Некаторыя рарытэты набылі ў калекцыянераў, а большасць вярталі з нябыту падчас экспедыцый, што ладзіліся музейшчыкамі на ўсёй тэрыторыі Беларусі ў 80-я — пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя.

— У гэты час многія храмы былі зачынены, а культывыя прадметы, што захоўваліся недзе ў падвалах, на гарышчах і практычна не выкарыстоўваліся, перадаваліся музею. Калі распачаўся працэс адраджэння царквы, частку твораў мы ёй вярнулі, а нешта ў нас засталася. Напрыклад, некаторыя абразы XVII-XVIII стагоддзя зараз у царкве лічацца некананічнымі, але тым не менш, гэта помнікі беларускай культуры. Імі трэба ганарыцца, — кажа арганізатар выставы, **старшы навуковы супрацоўнік Гродзенскага дзяржаўнага музея гісторыі рэлігіі Сяргей КАЗУЛЯ**.

Многія з твораў дзякуючы гродзенскаму мастаку-рэстаўратару **Уладзіміру КІСЛАМУ** атрымалі другое жыццё. Большасць экспанатаў паходзіць з Гродзеншчыны і Брэстчыны, з праваслаўных, каталіцкіх і ўніяцкіх храмаў. Пры гэтым можна ўбачыць, што ў XVII — пачатку XIX стагоддзя ў Беларусі існавала свая ікананічная школа, якая спалучала ўсходнія і заходнія традыцыі праваслаўя

Сяргей Казуля: «Трэба ведаць і развіваць нашы мастацкія традыцыі».

і каталіцызму. Гэтым яна адрознівалася ад мастацкіх традыцый суседніх краін.

Вось, напрыклад, абраз «Маці Божая беззаганная з выбранымі святымі» (канец XVIII — пачатак XIX ст.). Маці Божая стаіць на маладзіку, а вакол яе дванаццаць зорак. Чаму такая назва? У каталіцкай і ўніяцкай царкве існуе дагма пра бязгрэшнае зачатце, недзе ў XVI стагоддзі яго сталі паказваць у выяве дзевы, якая апісваецца ў Апакаліпсісе. На алтары ліея — сімвал бязгрэшнасці. Адзін анёл трымае карону, другі — скіпетр як сім-

Найстарэйшы экспанат выставы — «Евангелле», якое было выдадзена ў 1644 годзе ў Еўі, непадалёк ад Вільні, у брацкай праваслаўнай друкарні. Яно лічыцца адной з самых багата арнаментаваных кніг увогуле за перыяд брацкага кнігадрукавання. Многія гравюры паходзяць яшчэ з часоў Івана Фёдарова і Пятра Мсціслаўца.

валы каранавання Маці Божай. Цэнтральны сюжэт абраза ўзяты з каталіцкага жывапісу, разам з тым заўважна і чыста праваслаўная традыцыя ўвасаблення розных святых — тут і апостал Пётр з ключамі ад пекла і раю, і Павел з мячом у руках, і іншыя святыя.

— Сёння, калі ўмацоўваецца дзяржава і развіваецца беларуская культура, трэба памятаць свае карані. Мы, музейшчыкі, робім свой унёсак у гэтую справу — стараемся, каб людзі бачылі асаблівасці нашага мастацтва ў даўніне — узаемапраціненне ўсходняга і заходняга стыляў, — лічыць Сяргей Казуля.

Выстава будзе працаваць да лістапада.

Барыс ПРАКОПЧЫК,
prakopchik@vziazda.by
Фота Яраслава ВАНЮКЕВІЧА

